

Fågelsångens betydelse...

Urpo Könnömäki

Fåglarnas läten har alltid fascinerat den naturintresserade. Varningslätena är nödvändiga för att undvika rovfåglar och själva sången är viktig bland annat för att hävda häckningsreviret. Med liknelser och förmänskligade ramsor har man lättare att komma ihåg de olika arternas sång. Låt oss hoppas att vi aldrig få uppleva en "Tyst vår".

Foto Kenneth Bengtsson

Sånglärkan inleder vårens sångkör

Redan som barn var jag väldigt fascinerad av fåglarnas olika läten. Jag brukade då skilja på sång och andra läten som fåglarna använde vid olika tillfällen, allt beroende på syftet.

På ett sätt var det en fördel att jag inte hade vare sig handkikare eller tubkikare när jag började intressera mig för fåglar och i synnerhet deras sång. Hörde man olika läten och sång, fanns det bara ett sätt att ta reda på vad det var

och det var att försöka komma så nära fågeln som möjligt. Ofta fick jag krypa och smyga på alla möjliga sätt för att få syn på orsaken till det obekanta ljudet.

När jag växte upp på fyrtio- och femtiotalet fanns det inga möjligheter att träna genom att lyssna på fågelskivor eller för att inte tala om de otaliga CD-skivor som finns numera. De kom först på 1990-talet.

Varningslåten

De flesta fåglar som fanns i hemmiljön lärde jag mig rätt snabbt både sång och övriga låten på. Jag upptäckte att det finns väldigt många nyanser i fåglarnas sång och varningslåten. Vem har inte hört blåmesens starka visslande och nötväckans upprördhet när sparvhöken är på jakt? Det är så gott som säkert att man får se höken i närheten när deras varningssignaler ljuder. De flesta fåglar söker då skydd så fort som möjligt. Man kan undra över på hur långt avstånd småfåglarna upptäcker sin fiende. Ibland när man ser höken högt upp i skyn har den sedan länge varit lokaliserad av småfåglarna.

Det är mycket spännande att följa olika beteenden t.ex. vid fågelmatningen. Efterhand börjar man lära sig vad de olika signalerna betyder. Man undrar varför fåglarna flyger till och från matningen hela tiden, men det ingår i deras överlevnadstrategi att flyga undan för att äta och alltid vara på sin vakt. Samtidigt lär man sig hökens överrumplingsstrategi och förstår att det är svårt för den att överraska fåglar som lever i flock. De har fina varningssystem för att undgå att bli slagna av höken.

I mestågen i vinterskogen blandas ofta många fågelarter. Alla har på så sätt större chans att undgå farorna. Det är samma strategi som fåglarna vid matningen praktiserar genom att vara många på samma ställe.

Revirsång

Efter årsskiftet börjar fåglarnas "sångdueller" så fort ljuset återvänder. Då startar talgoxen sin revirsång. Från sin utkiksplats mäter den in sina domäner, det vill säga så långt som hans sång hörs av andra talgoxar.

För att kampen mellan revirhävande talgoxar ska bli så effektiv som möjligt har dagens talgoxar lagt om sångrepertoaren. För bara tio år sedan hördes mest trestaviga talgoxar, *ti-ti-tyy ti-ti-tyy*. Idag sjunger de flesta tvåstavigt *ti-tyy ti-tyy*. Orsaken antas vara att den tvåstaviga sången tränger igenom bättre i ett samhälle där det allmänna bakgrundsbruset blivit mer påtagligt. Möjligen är det så att talgoxarna har behållit sin trestaviga sång i lite tystare glesbygdsmiljö. Undersök om detta stämmer när ni kommer till ett sådant område!

I fågelskådningens förlovade land, England, är det vanligt att använda minnesramsor för att komma ihåg fåglarnas rytm i sången. Jag tänker närmast på en östlig invandrare som rosenfinken, som brukar tillskrivas ett läte som kan tydas som "*Pleased to meet you*". En annan välbekant ramsa brukar syfta på gulsparvens sjustaviga vårlåt "*Give me some bread, but no cheese*". Här hemma räknar vi *ett, två, tre, fyra, fem, sex, sjuuuu*.

Men det finns en lång rad av svenska ramsor som kan vara till hjälp för att identifiera olika fågelarters revirsång. Det är så gott

*Bofinken hörs överallt.
Akwarell av
Karl-Erik Fridzén*

som alltid en sång för att hävda sin egen förträfflighet som vi hör så fort vårljuset blir tydligt.

Erik Rosenberg

Den legendariske fågelskådaren Erik Rosenberg hade sådana ramsor som specialitet. Här är några: bofink i dur: *ssisisisijaja ä bolsevik*, lövsångare i moll: *ssisisisijajaja ä från Moskva*, gransångare: *sill, salt, salta, sill, salt*. Ringduvan doar ett femstavigt *kom-nu-då-nångång*, turkduvan: ett trestavigt *kom-nu-då* och skogsduvan ett tvåstavigt *kom-då, kom-då*.

Erik Rosenberg höll sig också med ljud-

Foto: Karl-Erik Fridzén

Kattugglan brukar orsaka många upprörda fågelläten.

jämförelser. Han var aktiv för femtio år sedan och en del av dessa ljud förekommer knappast längre.

Grönfink: som visselpipa med ärtor i. Blåhakens varningsläte: som flagglina i blåst *rapp-rapp-rapp*. Rödhakens varningsläte: knäpper som när man drar upp ett urverk med nyckel. Trädgårdssångaren: en muntert porlande bäck. Morkullan: knorrande som av hårt läder eller tramp i kramsnö. Sothönan: slag på järnspett. Sjöorren: radions tidssignal. Rördrommen: att blåsa i tomflaska. Bergfink: cirkelsåg. Dvärgbeckasinen: hovklapper på träbro.

Det finns säkert massor av olika ramsor och ljudjämförelser i olika landskap och länder. Vissa människor har livlig fantasi och kopplar olika mekaniska ljud till en viss fågels läte. Själv har jag blivit lurad två år i rad av en maskin som målade linjer på asfaltvägar. Tredje året var jag på min vakt och konstaterade att nu är den här igen, alltså ingen obekant stor fågel som jag gärna hade trott och önskat.

Våren är revirsångens höjdpunkt då olika fågelarter försöker överrösta varandra. Min egen stora favorit har alltid varit storspovens

melodiska drill, tyvärr försvunnen från de flesta åkerlandskap. Tänk er en vår utan bofink, stare, lövsångare, näktergal, svarthätta med flera! Listan kan göras mycket lång om man skall räkna in alla sångfåglar. Vi kan känna oss lyckligt lottade så länge som vi får möta vårens härliga fågelsång.

Tyst vår?

Redan 1962 skrev Rachel Carson boken *Tyst vår*, en skrämmande påminnelse om att ta miljöförstörelsen på allvar. Det har hänt mycket både positivt och negativt under de fyrtio år som gått sedan boken skrevs. Flera miljögifter har förbjudits och människan har restaurerat många biotoper som blivit förstörda, igenvuxna eller torrlagda. Ett bra exempel på nära håll är Svartsjövikens och den nygamla våt-

marken Svartsjö Dämme.

Åtskilliga fågelarter är dock idag utrottningshotade och fler och fler har svårare att hitta lämpliga biotoper för sin existens. Det storskaliga moderna jordbruket har de senaste tjugo åren orsakat att en tredjedel av arter som sånglärka, tofsvipa och gulspurv försvunnit från Spanien i söder till Polen i norr. Men en *Tyst vår* får aldrig bli verklighet och jag hoppas att alla hjälper till att bevara fåglarnas livsbetingelser i sin närhet!

Med hopp om mer fågelsång i framtiden!